

ՀՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՎԱՆԵՍԻՎ
ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ
ИНСТИТУТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

ՎԱԿԱՆ
ԲԱՅԲՈՒՐԴՅԱՆԻ
ՏՊԱԳԻՐ
ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՍԱՏԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

БИБЛИОГРАФИЯ
ПЕЧАТНЫХ
ТРУДОВ
ВААНА
БАЙБУРТЯНА

ԵՐԵՎԱՆ

ЕРЕВАН

2001

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF ARMENIA
INSTITUTE OF ORIENTAL STUDIES

BIBLIOGRAPHY
OF VAHAN BAYBURTYAN'S
PUBLISHED WORKS

*This publication was made possible by «Armen and
Bersabe Jerejian Foundation», Inc., USA*

YEREVAN 2003

11 01141 ✓

ՀՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԳԵՄԻԱ
ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ՎԱԿԱՆ ԲԱՅՐՈՒՐԴՅԱՆԻ
ՏՊԱԳԻՐ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՍԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

*Մեկնաստորյաձք՝ «Արմէն և Քերասրէ Ծերհմեան
Հիմնադրամի», ԱՄՆ*

A 88269

ԵՐԵՎԱՆ 2003

Տպագրվում է ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտի
գիտական խորհրդի որոշմամբ

Հրատարակվում է

Վ. Ա. Բայրուրդյանի ծննդյան 70-ամյակի առթիվ

ՀՀ Գ 01:941(479.25)
ԳԱՄ 91.9:63+63.3(2Գ)
Բ 260

**Բ 260 ՎԱՐԱՆ ԲԱՅՐՈՒՐԴՅԱՆԻ ԾՆՆԱԳԻՒ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒ
ԹՅՈՒՆՆԵՐԸ** /- եր. / «Չանգակ-97», 2003 - 24 էջ

Մատենագիտությունն անվտանգ է հեղինակի 1964-2002 թվականների
հրատարակությունները՝ որոշ բացթղթերով: Հատկապես մատենագի-
տությունից դուրս են մնացել մասնավոր հեղինակի հրատարակած մի շարք
հոդվածները, գրախոսությունները և այլն:

Բ 448620000 2903 Բ.
0903(91)-2003

ԳԱՄ 91.9:63+63.3(2Գ)

ISBN 99930-2-726-X

© Բայրուրդյան Վ., 2003 թ.

ՎԱՅԱՆ ԱՌԱՔԵԼԻ ԲԱՅՐՈՒՂՅԱՆ

Բոլորեց պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ գիտությունների Ազգային Ակադեմիայի Արևելագիտության Ինստիտուտի Իրանի բաժնի վարիչ, Վահան Առաքելի Բայրուղյանի ծննդյան 70-ամյակը:

Պրոֆեսոր Վ. Բայրուղյանը պատկանում է հայ արևելագետների այն սերնդին, որը կանգնած էր 1950-ական թվականների կեսերին ձևավորված հայ արևելագիտության ակունքների մոտ և ծանրակշիռ գիտական ու կազմակերպչական ներդրում ունեցել հայ իրականության մեջ առաջին ակադեմիական կենտրոնի ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության սեկտորի (1958–1971 թթ.), իսկ առաջ նաև Արևելագիտության ինստիտուտի հաստատման ու զարգացման գործում: Նրա կյանքի յոթանասուն տարիներից ավելի ջան քառասունհինգը կապված է լայն առումով Արևելագիտության, իսկ նեղ առումով իրանագիտության հետ, որի անմնացորդ նվիրյալն է նա: Ընդդիմ նրա բնական ծիրքի, լայնախոհության, վերլուծական մտածողության, աշխատասիրության և լեզուների վաղուց իմացության, պրոֆեսոր Վ. Բայրուղյանը անզնախառելի դեր խաղաց հայ իրանագիտության ձևավորման, նրա հիմնական ուղղությունների սահմանման, հայ-իրանական հարաբերությունների ուսումնասիրությունը սիրողական մակարդակից գիտական մակարդակի վրա բարձրացնելու դժվարին ու պատասխանատու մարզում: Դա նրան բերեց մեծ ճանաչում գիտական շրջաններում և այսօր նա իրավամբ համոզիսանում է հայ իրանագիտության անվիճելի առաջատարը, որի գիտական մեծ արժեք ներկայացնող աշխատությունները լայնորեն հայտնի են նաև Հայաստանից դուրս:

Համալսարանական կրթությամբ պրոֆեսոր Վ. Բայրուղյանը համակողմանի պատրաստություն ունեցող, համաշխարհային պատմությանը քաջատեղյակ պատմաբան է:

Նրա գիտական ընդունակությունների դրսևորման համար բարենպաստ եղավ ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության սեկտորի ստեղծումը, որտեղ նա աշխատանքի է անցնում 1959 թ.: 1961–1964 թթ. նա եղել է ՀՀ ԳԱԱ ասպիրանտ, ուսումնասիրությունն անցկացնելով Մոսկվայում ԽՍՀՄ Գիտությունների Ակադեմիայի Ասիայի ժողովուրդների ինստիտուտում (ներկայումս Արևելագիտության ինստիտուտ), որը հանդիսանում է համաշխարհային հռչակ վայելող արևելագիտական կենտրոններից մեկը: Այստեղ նա ձեռք է բերում հիմնավոր գիտելիքներ և իրանագիտական-

–արենելագիտական փայլուն պատրաստություն: Եւ իր գիտական հետազոտության համար թե՛նա է ընտրում մի այնպիսի պրոբլեմ, որը նույնքան իրանագիտական էր, որքան և հայագիտական. «Նոր Ձուղայի հայ գաղթօջախը XVII դարում (Նոր Ձուղայի դերը իրանա–ելոսպական քաղաքական և տնտեսական հարաբերություններում)»: Մտկվայում նշված թեմայով պաշտաբանելով թեկնածուական դիսերտացիա, Վ. Բայրուրդյանը 1969 թվ. առանձին գրքով հրատարակում է իր ուսումնասիրությունը, որը նրան բերում է Նոր Ձուղայի հայ գաղթօջախի և առհասարակ հայ առևտրական կապիտալի պատմության հմուտ գիտակի համբավ:

Առհասարակ այդ թեման դառնում է նրա մշտական հետաքրքրությունների առարկան և հետագա տարիներին նա քազմիցս է անդրադառնում նրան: 1996 թ. նա Թեհրանում հրատարակում է «Համաշխարհային առևտուրը և իրանահայությունը 17–րդ դարում» մենագրությունը, որը նույն քվականին բարձմանվում և չույս է տեսնում նաև պարսկերեն լեզվով: Այդ նույն պրոբլեմին նվիրված քազմաթիվ հոդվածներում Վ. Բայրուրդյանը բացահայտում է նաև հայ առևտրական բուրժուազիայի խաղացած դերը հայ քաղաքական մտքի ձևավորման ու ազգային–ազատագրական գաղափարների վերելքի գործում, համոզիվ փաստելով ցույց է տալիս, որ ուշ միջնադարում և պատմության նոր դարաշրջանում հայերն իրենց կարևոր ավանդն են ունեցել արևելքի և արևմուտքի քաղաքակրթությունների ու մշակույթների շիման գործում:

Նոր Ձուղայի հայկական գաղթօջախի և առհասարակ Իրանի հայ գաղթօջախների պատմությանը նվիրված Վ. Բայրուրդյանի քազմաթիվ հոդվածներում մշտապես գարգացվում է նաև այն թեզը, որ պատմական ճակատագրի բերումով ապրելով օտար միջավայրում, իրանահայությունը կարևոր դեր է խաղացել մայր հայրենիքի տնտեսական և քաղաքական կյանում, իսկ Նոր Ձուղան ամբողջ 17–րդ դարի ընթացքում հանդիսացել է հայ մտավոր ու տնտեսական կյանքի ամենաաչքի ընկնող կենտրոնը:

Այնուհետև Վ. Բայրուրդյանի հետաքրքրությունները կենտրոնանում են նոր և նորագույն դարաշրջանի Մերձավոր և Միջին Արևելքի միջազգային հարաբերությունների ամենաքազմապիսի պրոբլեմների վրա: Եւ առաջինն էր, որ համակողմանի քննության է ենթարկել 20–րդ դարի սկզբի թուրք–իրանական հարաբերությունները, բացահայտելով Մերձավոր և Միջին Արևելքի տարածաշրջանում այդ երկու առաջատար պետությունների միջպետական հարաբերությունների ներքին զսպանակները: Այդ պրոբլեմի կապակցությամբ Վ. Բայրուրդյանի հրատարակած «Յուրք–իրանական հարաբերությունները 1900–1914 թթ.» ծավա-

լուն մենագրությունն իր ընդլայնված և լուսամասնագրություն է, որը նա ներկայացրել է որպես դոկտորական դիսերտացիա և հաջողությամբ պաշտպանել 1975 թ.: Գիտական շրջաններում մեծ է հետաքրքրությունն այդ մենագրության նկատմամբ, ուստի և պատահականություն չէ, որ նա քնն համատարածված, Իրանում քարզմանվել է պարսկերենի և հրատարակվել Սպահանում 1976 թ.: Առհասարակ, միջազգային հարաբերությունների վերաբերյալ քննատիվան մշտապես գտնվել է պրոֆեսոր Վ. Բայրուրդյանի գիտական հետազոտությունների կիզակետում:

Նա բազմաթիվ հոդվածներ է նվիրել Իրանում Գերմանիայի, Մեծ Բրիտանիայի, Ռուսաստանի վարած քաղաքականության հարցերի վերաբերյալ, ուշագրավ ուսումնասիրություն է կատարել 1821–1823 թթ. քուրդ–իրանական պատերազմի կապակցությամբ, որի ընթացքում Իրանին հաջողվեց ժամանակավորապես զրավել Արևմտյան Չայաստանի տարածքի մեծ մասը, և վերջապես հանդես է եկել մի շարք ուշագրավ հետազոտություններով նվիրված հայ–իրանական հարաբերություններին Չայաստանի անկախության ձեռք բերումից հետո:

Նրա ուշադրությունից դուրս չի մնացել նաև քուրդ–իրանական հարաբերությունները պատմության նորագույն շրջանում: Վ. Բայրուրդյանի գրչին են պատկանում նաև բազմաթիվ ուսումնասիրություններ, որոնք նվիրված են ուշ միջնադարում հայերի դիվանագիտական քանակարություններին իրանա–եվրոպական հակաբուրքական ռազմաքաղաքական դաշինք կնքելու գործում:

Վ. Բայրուրդյանը նաև Իրանի քաղաքական պատմությանը նվիրված բազմաթիվ ուշագրավ ուսումնասիրությունների հեղինակ է: Գիտական շրջանակներում և ընթերցողների լայն հասարակայնության կողմից մեծ հետաքրքրությամբ ընդունվեց վերջերս նրա հրատարակած «Իրանն այսօր» աշխատությունը, որտեղ համակողմանի կերպով լուսաբանվում է ԻԻԴ–ի քաղաքական, տնտեսական, ռազմական ու մշակութային կյանքի բազմապիսի պրոբլեմները:

Վ. Բայրուրդյանը հայ արևելագիտության պատմության մեջ առաջինը խիզախ մտածում ունեցավ նախաձեռնելու Իրանի ամբողջական պատմության տեղեղմանը: Նրա ղեկավարությամբ աշխատող հեղինակային կոլեկտիվն արդեն իր ավարտին է հասցնում «Իրանը հնագույն ժամանակներից մինչև մեր օրերը» ծավալուն աշխատությունը, որը շահել է «Չայ օգնության ֆոնդի» (ՄՄՆ) դրամաշնորհը: Լինելով լայն պրոֆիլի պատմաբան, Վ. Բայրուրդյանը հեղինակ է նաև Թուրքիայի պատմությանը, հայկական հարցին, արևմտահայոց ցեղասպանությանը, հայ ժողովրդի պատմությանը և այլ հարցերին նվիրված ուսումնասիրությունների: Նրա գիտական պրոպեդանդների առարկա է հանդիսացել նաև

քաղաքական իսլամազիտությունը, մասնավորապես իսլամական գործունը Մերմավոր ու Միջին Արևելքի արդի միջազգային հարաբերություններում:

Լինելով հմուտ իրանագետ, Վ. Բայրուրդյանը միաժամանակ ջուրղ ժողովրդի պատմության և մասնավորապես հայ-քրդական հարաբերությունների բնագավառում ճանաչված մասնագետ է: Այդ պրոբլեմի գծով 1989 թ. նա հրատարակել է «Ֆայ-քրդական հարաբերությունները Օսմանյան կայսրությունում XIX դ. և XX դ. սկզբին» մենագրությունը, որը միաժամանակ հայազիտական բնույթի ուսումնասիրություն է, որտեղ քննարկվում են Արևմտյան Չայաստանի ներքին քաղաքական ու տնտեսական խնդիրներին նվիրված քաղմաթիվ պրոբլեմներ: Դժվար է գերազնահատել պրոֆեսոր Վ. Բայրուրդյանի այդ մենագրության գիտական և քաղաքական կարևորությունը հայ-քրդական հարաբերությունների բնույթը և ընթացքը հասկանալու և բացատրելու տեսանկյունից, այդ թվում և ապագա զարգացումների առումով: Վ. Բայրուրդյանի քրդազիտական հետաքրքրությունները ներկայացված են նաև քաղմաթիվ ուշագրավ հոդվածներով, որոնց մեջ առանձին արժեք են ներկայացնում «Ֆայ-քրդական հարաբերությունները Չայաստանի առաջին հանրապետության գոյության տարիներին», «XX դարի 20-30-ական թվականների քրդական ապստամբությունները և թուրք-իրանական հարաբերությունները» և քաղմաթիվ այլ հոդվածներ: Վ. Բայրուրդյանը զգալի թվով արևելագիտական, հայազիտական, միջազգային հարաբերություններին վերաբերող հրատարակություններ է զտախտել, խմբագրել և նախատել դրանց հրատարակությանը: Լա քաղմիցս մասնակցել և զեկուցումներով հանդես է եկել միջազգային գիտաժողովներում:

Վ. Բայրուրդյանի, որպես պատմաբան-հետազոտողի և քարձր որակավորում ունեցող արևելագետի բնորոշ հատկանիշն է գիտական անխտնք որոնումների ձգտումը: Լա իր հետազոտությունները շարադրում է լայն հայացքով և ծավալուն ընդգրկումներով:

Չիրալի, պրոֆ. Վ. Բայրուրդյանը քաղմակողմանի հետաքրքրությունների տեր գիտնական լինելուց քացի, նաև գիտության ու կրթության հմուտ կազմակերպիչ է, նաև բեղուն մանկավարժ: Գիտական աշխատանքների հետ միաժամանակ, երկար տարիներ նա Չայաստանի Գիտությունների ակադեմիայում և տարբեր քարձրագույն ուսումնական հաստատություններում զբաղվել է գիտության ու կրթության բնագավառի կազմակերպչական աշխատանքներով, ինչպես նաև մանկավարժական-դասախոսական գործունեությամբ: Լրա հմուտ ղեկավարությամբ քաղմաթիվ ասպիրանտներ և հայցորդներ պաշտպանել են գիտական թեզեր:

1992 թ. պրոֆեսոր Վ. Բայրուրդյանի կյանքում սկսվում է գործունեության մի նոր շրջան: Նա հրավիրվում է դիվանագիտական աշխատանքի և նշանակվում Իրանի Իսլամական Հանրապետությունում Հայաստանի Հանրապետության արտակարգ և լիազոր դեսպան, անկախ Հայաստանի առաջին դեսպանը այդ երկրում: Սա այն դեսպան է, երբ դիվանագիտական առաքելությանը արտասահման էր ուղարկվում Արևելքը հիանալի իմացող, պրոֆեսիոնալ իրանագետ-արևելագետը: Նա ուժեղի բարձր լարումով, ներշնչումով, պատասխանատվության մեծ զգացումով, նվիրվածությամբ, իսկ ամենակարևորը մեծագույն արդյունավետությամբ է կատարել դիվանագետի իր առաքելությունը, որն ակնհայտ կերպով արտահայտվել է հայ-իրանական բազմաբնույթ հարաբերություններում: Վեց տարի անընդմեջ Իրանում վարելով դեսպանի պաշտոնը, Վ. Բայրուրդյանը մեծ նպաստ է բերել հայ-իրանական հարաբերությունների վերընթաց զարգացմանը: Այդ պատասխանատու պաշտոնում նա մշտապես դրսևորել է ոչ միայն գործնական-պրագմատիկ խառնվածք, այլև բնավորության մի շարք լավագույն հատկանիշներ՝ հայրենասիրություն, մեր մանուկ հանրապետության շահերի խորը գիտակցում, գործի հիանալի իմացություն, մտքի ճկունություն, բարձր պրոֆեսիոնալիզմ և վերջապես լայն մտափոփոզոն և կուլտուրա:

ԳՅ նախագահի կողմից Վ. Բայրուրդյանին շնորհվել է արտակարգ և լիազոր դեսպանի դիվանագիտական աստիճան:

Ընդհանրացնելով, պետք է շեշտել, որ պրոֆեսոր Վ. Բայրուրդյանը գիտական բազմաօիկ ունակություններով օժտված, բազմակողմանիորեն զարգացած, նախաձեռնող, պուպտող ու ստեղծագործող միտք ունեցող, վերլուծական կարողություններով օժտված գիտնական է, մտավորական մարդու տիպար: Նրա մարդկային նկարագրի բնորոշ հատկանիշներն են դյուրահաղորդությունը, բարյացակամությունն ու բարությունը, աշխատասիրությունը, գործին նվիրվածությունը, ընկերասիրությունը, խոնարհ պարզությունը, անկեղծությունը, մի խոսքով ազնիվ նկարագիրը:

ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտ

ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՌՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՈՈՏ ՏԱՐԵԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

- 1933** սեպտեմբերի 11-ին ծնվել է Վրաստանի Ախալցխա քաղաքում: Որդին է Առաքել Վահանի Բայբուրդյանի (արհեստագործ) և Թագուհի Հայկի Բայբուրդյանի (տնտեսուհի): Հայրական կողմից նախնիները Վրաստան են գաղթել Կարինի մահանգի Բաքերոյ (Բայբուրոյ) քաղաքից, իսկ մայրական կողմից Էրզրումից: Բայբուրդյանների գերդաստանը Ախալցխայում հայտնի է եղել «բաքերոյցունք» անվանումով:
- 1951** ավարտել է Երևանի 28 կոմիսարների անվան հայկական միջնակարգ դպրոցը և ընդունվել Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի քիմիական ֆակուլտետը:
- 1952–1957** սովորել և ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի քանադիպական ֆակուլտետի արևելյան (պարսկական) բաժինը: Եղել է Ա. Շիրվանզադեի անվան թղչակառու:
- 1957–1959** աշխատել է որպես թարգմանիչ:
- 1959–1961** աշխատանքի է հրավիրվել Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի արևելագիտության սեկտորի Իրանի բաժին որպես կրտսեր գիտական աշխատակից:
- 1961–1964** սովորել է Հայաստանի ԳԱ ասպիրանտուրայում ուսումնառությունն անցկացնելով Մոսկվայում, ԽՍՀՄ ԳԱ Ասիայի ժողովուրդների ինստիտուտում (ներկայումս ԳԱ Արևելագիտության ինստիտուտ):
- 1965** Մոսկվայում պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա՝ «Նոր Ձուղայի հայկական գաղթօջախը XVII դարում (Նոր Ձուղայի դերը Իրանի և եվրոպական երկրների միջև քաղաքական–տնտեսական հարաբերություններում)» թեմայով և ստացել է պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան:

- 1965–1980** աշխատել է Հայաստանի ԳԱԱ Արևելագիտության սեկտորում (1970 թվականից Արևելագիտության ինստիտուտ) կրտսեր գիտական աշխատողի, գիտնական–քարտուղարի, ավագ գիտական աշխատողի և արևելյան աղբյուրագիտության պրոբլեմային խմբի վարիչի պաշտոններում:
- 1966–1980** համատեղության կարգով սկզբում դոցենտի, իսկ ապա պրոֆեսորի պաշտոնով աշխատել է Երևանի և Արվյանի անվան Հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի (ներկայումս համալսարան) ընդհանուր պատմության ամբիոնում:
- 1975** պաշտպանել է դոկտորական դիսերտացիա «Յուրք–իրանական հարաբերությունները 1900–1914 թթ.» թեմայով և ստացել պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան:
- 1979** ստացել է պրոֆեսորի կոչում:
- 1980–1992** աշխատանքի է հրավիրվել Երևանի և Արվյանի անվան Հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտ, զբաղեցնելով ընդհանուր պատմության ամբիոնի վարիչի, գիտական աշխատանքների գծով պրոֆեսորի և ռեկտորի պաշտոնակատարի պաշտոնները, միաժամանակ վարելով մի շարք դասընթացներ:
- 1992–1998** անցել է դիվանագիտական աշխատանքի: Եղել է Իրանի Իսլամական Հանրապետությունում Հայաստանի Հանրապետության առաջին արտակարգ և լիազոր դեսպանը: ՀՀ նախագահի հրամանգով նրան շնորհվել է արտակարգ և լիազոր դեսպանի դիվանագիտական աստիճան:
- 1998–2003** ՀՀ արտաքին գործերի նախարարի խորհրդական:
- 1998–2003** Հայաստանի ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտի Իրանի բաժնի վարիչ:
- 1999–2003** համատեղության կարգով Երևանի Ֆր. Աճառյան համալսարանում պաշտոնավարել է Արևելագիտության և Ռոմանո—

գերմանական ֆակուլտետների դեկանի, Արևելագիտության ամբիոնի վարիչի և պրոֆեսորի պաշտոններում:

2000–2003 հրավիրվել է Երևանի պետական համալսարան: Սկզբում միջազգային հարաբերությունների և դիվանագիտության ամբիոնի պրոֆեսորի, իսկ ապա նույն ամբիոնի վարիչի պաշտոնում պաշտոնավարելու համար:

1966–2003 եղել է մի շարք գիտական, գիտամեթոդական ու խմբագրական խորհուրդների անդամ: Մասնակցել է քաղմաթիվ արևելագիտական ու հայագիտական միջազգային գիտաժողովների, սիմպոզիումների, կոնգրեսների, ինչպես նաև դիվանագիտական «կլոր սեղանների» քննարկումների:

ՏՊԱԳԻՐ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

1964 թ.

1. Посредническая роль новоджувльфинских купцов в дипломатических отношениях Ирана с западноевропейскими странами в начале XVII в. "Краткие сообщения Института Народов Азии АН СССР", 1964, No 77, с. 84-100.
2. Торговый договор английской Ост-Индской компании с армянскими купцами Новой Джульфы (1688 г.) "Тезисы и планы докладов конференции аспирантов и научных сотрудников Института Народов Азии АН СССР", 1964 г., с. 87-89.
3. Նոր Զուղայի հայկական գաղութը և կաթոլիկ միսիոներների կազմակերպությունները: ՀետՄԳ ԳԱ «Տեղեկագիր», 1964, No 9, էջ 39-52:

1965 թ.

4. Армянская колония Новой Джульфы (Роль Новой Джульфы в ирано-европейских экономических и политических взаимоотношениях). Автореферат кандидатской диссертации, Москва, 1965, с. 1-18.

1966 թ.

5. Նոր Զուղայի վաճառականությունը և արևմտաեվրոպական կապիտալի տնտեսական եղսպանսիան Իրանում: ՊԲՀ, 1966, No 3 (34), էջ 215-220:

1968 թ.

6. Արևելագիտությունը Հայաստանում: ԼՀԳ, 1968, No 11 (306), էջ 43-53:

1969 թ.

7. Армянская колония Новой Джульфы в XVII в., (Роль Новой Джульфы в ирано-европейских политических и экономических связях). Изд. АН Арм. ССР, Ереван, 1969 г., 166 стр.
8. Իրանում ինստիտուցիոնալ կապիտալիզմի Գերմանիայի քաղաքականության հարցի շուրջը: «Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդ»

Ոճեր», հատ. 4 (Իրան), ՀՍՄՀ ԳԱ հրատարակչություն, Երևան, 1969, էջ 5-42:

1970 թ.

9. Թուրքիայի քաղաքականությունը Իրանի նկատմամբ XIX դարի սկզբին: «Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ», հատ. 5 (Թուրքիա), ՀԽՍՀ ԳԱ հրատարակչություն, Երևան, 1970, էջ 319-356:
10. Արևելագիտություն: Հանահեղինակ Չ. Գ. Ինճիկյան: ՊԲՀ, 1970, No 4 (51), էջ 145-158:

1972 թ.

11. Նոր Ջուղայի հայ գաղթօջախը: «Հայ ժողովրդի պատմություն», ՀԽՍՀ ԳԱ հրատարակչություն, Երևան, 1972, հատ. 4, էջ 324-337:

1973 թ.

12. Օսմանյան Թուրքիայի ինտերվենցիան Իրանում 1905-1911 թթ. ՊԲՀ, 1973, No 4 (63), էջ 92-104:
13. ՀԽՍՀ Արևելագիտության ինստիտուտը: «Խորհրդային Հայաստան» ամսագիր, 1973, No 6, էջ 11-19:

1974 թ.

14. Թուրք-իրանական հարաբերությունները 1900-1914 թթ., ՀԽՍՀ ԳԱ հրատարակչություն, Երևան, 1974, 389 էջ:
15. Թուրքական քաղաքացիական վաղույությունը Իրանի օկուպացված տերիտորիաներում 1909-1912 թթ. ԲՀԱ, 1974 թ., No 1, էջ 119-134:
16. Իրանը երիտթուրքական կառավարության սլաններում (1913-1914 թթ.), ԼՀԳ, 1974, No 2, էջ 21-30:

1975 թ.

17. Հայ իրանագիտությունը: «Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ», հատ. 7 (Իրան), ՀՍՄՀ ԳԱ հրատարակչություն, Երևան, 1975, էջ 116-165:
18. Автореферат на соискание ученой степени доктора исторических наук. "Турецко-иранские отношения в 1900-1914 гг.", изд. АН Арм. ССР, Ереван, 1975, с. 1-78.

1976 թ.

19. Սիասաթ-ե թորքիե նեսրաթ րե Իրան դար ալայել-ե դարն-ե քիսրոմ (Պարսկերեն լեզվով), Սպահան, 1976 թ., 81 էջ:
 Թուրքիայի քաղաքականությունը Իրանի նկատմամբ XX դարի սկզբին:

1977 թ.

20. Գրախոս. Գ. Գ. Ինճիկյան, Օսմանյան կառավարության բուրժուազիան, ԼՂԳ, 1977, No 6, էջ 111-113:
 21. Գրախոս. Исмаил Раник. Всеобщее избиеение армян в период господства Османских султанов: ԼՂԳ, 1977, No 1, էջ 100-103:
 22. Գորղլեսլի Վ. Ա., ԳՍԳ, հատ. 3, էջ 165:

1978 թ.

23. Քրդական պրորլեմը թուրք-իրանական հարաբերություններում XIX դարի վերջին և XX դ. սկզբին: «Իրանագիտության հարցեր», ԳՍՄԳ ԳԱ հրատարակություն, Երևան, 1978, էջ 48-54:
 24. Գրախոս. Yves Ternon. Les Arméniens, histoire d'un genocide, Paris, 1977, 315 թ., Իվ Տերնոն, Գայեղը, մի ցեղասպանության պատմություն: ԼԳԳ, 1978, No 2, էջ 107-110 (Գամահեղինակ Գովհաննես Թովուզյան):
 25. Գայեղն Իրանում, ԳՍԳ, հատ. 4, էջ 450-452 (Գամահեղինակ Ռ. Կոզմոյան):
 26. Գայեղը Թավրիզում, ԳՍԳ, հատ. 4, էջ 143:
 27. Գայեղը Թեհրանում, ԳՍԳ, հատ. 4, էջ 164 (Գամահեղինակ Ռ. Կոզմոյան):

1979 թ.

28. Գրախոս. Ջ. Ս. Կիրակոսյան, Բուրժուական դիվանագիտությունը և Գայաստանը, ԼՂԳ, 1979, No 2, էջ 102-104:
 29. Գրախոս. Jean-Marie Garzou. Un Genocide exemplaire, Armenie, 1915, Paris, 1975, 243թ., ժան Մարի Գարզու, Սի իսկական ցեղասպանություն, Գայաստան, 1915: ԼՂԳ, 1979, No 1, էջ 89-96 (Գամահեղինակ Գովհաննես Թովուզյան):
 30. Խոջայություն, ԳՍԳ, հատ. 5, էջ 76:

1980 թ.

31. Գայ գաղթավայրեր, ԳՍԳ, հատ. 6, էջ 171-173:
 32. Գայկական առևտրական ընկերություն, ԳՍԳ, հատ. 6, էջ 169:

1981 թ.

33. Ղազարական դինաստիա, ՉԱԴ, հատ. 7, էջ 25–26:
34. Մինոսյան Վ. Ֆ., ՉԱԴ, հատ. 7, էջ 561:

1982 թ.

35. Թուրք–իրանական հարաբերությունները XIX դարի առաջին երեսնամյակին և մեծ տեղությունները: «Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ», հատ. 11 (Իրան), ՉԽՍՀ ԳԱ հրատարակչություն, Երևան, 1982, էջ 120–190:
36. Իրանական հարցը ռուս–գերմանական դիվանագիտական հարաբերություններում 1905–1911 թթ. «Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ», հատ. 11 (Իրան), ՉԽՍՀ ԳԱ հրատարակչություն, Երևան, 1982, էջ 23–66:
37. Նոր Ջուղա, ՉԱԴ, հատ. 8, էջ 366–367 (Համահեղինակ Ս. Հարությունյան):

1983 թ.

38. Հայ–քրդական հարաբերությունների պատմությունից (XIX դարի 80–90–ական թվականներին): «Արևելագիտության հարցեր», Երևանի պետական համալսարանի միջրուսական ժողովածու, պրակ 1–2, Երևան, 1983, էջ 120–138:
39. Արևմտյան Հայաստանում հայ–քրդական հարաբերությունների պատմությունից բանգիմաթի առաջին շրջանում 1839–1856 թթ. ԲՀԱ, 1983, No 3, էջ 123–138:
40. Գրախոս. Ջ. Ս. Կիրակոսյան, Երիտրուրքերը պատմության դատաստանի առաջ, ԼՀԳ, 1983, No 7, էջ 91–94:
41. Պանդիտություն, ՉԱԴ, հատ. 9, էջ 119:
42. Պաշտպան հայրենյաց, ՉԱԴ, հատ. 9, էջ 126:
43. Պետրուշևսկի Ի. Պ., ՉԱԴ, հատ. 9, էջ 268:
44. Պատրիարքություն հայոց Թուրքիո, ՉԱԴ, հատ. 9, էջ 177:
45. Չորանյաններ, ՉԱԴ, հատ. 9, էջ 58:
46. Չելայիրյաններ, ՉԱԴ, հատ. 9, էջ 484:
47. Չիզին, ՉԱԴ, հատ. 9, էջ 513–514:

1984 թ.

48. Իրանը Առաջին համաշխարհային պատերազմի ճախօրյակին և պատերազմի տարիներին, ՉԱԴ Բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության մինիստրություն, Խ. Արովյանի

անվան Հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտ,
երևան, 1984, 55 էջ:

49. Իրանահայերի մասնակցությունը իրանա-եվրոպական
հակաբուրբական դաշինք ստեղծելու փորձերում (XVI-XVII
դարեր): ԼՀԳ, 1984, No 9, էջ 19-36:
50. Գրախոս. Геноцид армян в Османской империи, под редакцией
проф. М. Г. Нерсисяна, «Հայրենիքի ծայն», 1984, 25 ապրիլի:
51. Ուրբուք, ԶԱՂ, հատ. 10, էջ 12:
52. Սիմեոն երևանցի, ԶԱՂ, հատ. 10, էջ 372:

1985 թ.

53. Հայերը և լեանտյան առևտուրը XVII դարում, ՊԲՀ, 1985, No 2,
(109), էջ 103-117:

1986 թ.

54. Հայկական բարենորոգումների խնդիրը Արևմտյան Հայաստանում
և հայ-քրդական հարաբերությունները: Բ. Գ. Ա, 1986, No 1, էջ
47-60:
55. Հայերի դերը ռուս-իրանական քաղաքական հարաբերություննե-
րում XVII դարում: «Հայաստանի պատմական կապերը հարևան
երկրների ու ժողովուրդների հետ»: Գիտական աշխատությունների
թեմատիկ ժողովածու, Երևան, 1986, էջ 3-36:

1987 թ.

56. 1905-11 թթ. իրանական հեղափոխությունը և Թուրքիան
«Արևելագիտության հարցեր», Երևանի պետ. համալսարանի
միջրուհական ժողովածու, պրակ 3-4, Երևան, 1987, էջ 243-263:
57. Միջերկրածովյան առևտրական ճանապարհը և հայ
վաճառականների առևտուրը Արևմտյան եվրոպայի երկրների հետ
XVII դարում: ՊԲՀ, 1987, No 3, (118), էջ 104-118:
58. Գրախոս. Գր. Ռ. Սիմոնյան, Թուրք ազգային բուրժուազիայի
գաղափարաբանությունը և քաղաքականությունը, «Սովետական
Հայաստան», անազիր, 1987, No 8, էջ 28-30:
59. Գրախոս. Р. Г. Саакян, Франко-турецкие отношения и Киликия в
1918-1923 гг., ՊԲՀ, 1987, No 1 (116), էջ 215-219:

1988 թ.

60. Մեծ Հոկտեմբերը և Արևելյի երկրները: «Նորագույն պատմության
հարցեր», (գիտական աշխատությունների թեմատիկ ժողովածու),

ՀԽՍՀ Բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության մինիստրություն, Խ. Արզվանի անվան Հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտ, Երևան, 1988, էջ 23-49:

61. Գրախոս. Չ. Ա. Կիրակոսյան, Ա. Կ. Տիվելեզովը և նրա պատմա-իրապարական-խոսական ժառանգությունը, ԼՂԳ, 1988, No 11, էջ 90-94:

1989 թ.

62. Հայ-քրդական հարաբերությունները Օսմանյան կայսրությունում XIX դարում և XX դարի սկզբին: «Հայաստան» հրատարակչություն, Երևան, 1989, 359 էջ:
63. Հայաստանի ազատագրման խնդիրը և ջուղայահայ առևտրական բուրժուազիան XVI-XVII դարերում: «XVI-XVII դարերի ազատագրական շարժումները և հայ գաղթավայրերը» (Խողվածների ժողովածու), ՀԽՍՀ ԳԱ հրատարակչ., Երևան, 1989, էջ 97-116:
64. Իրանահայ վաճառականության առևտուրը Հնդկաստանի հետ XVII դարում: «Հայաստանի պատմական կապերը հարևան երկրների և ժողովուրդների հետ», գիտական աշխատությունների ժողովածու, ՀԽՍՀ ժողովրդական կրթության մինիստրություն, Երևան, 1989, էջ 19-42:

1990 թ.

65. Իսլամական գործոնը ժամանակակից Թուրքիայում «Լենինյան ուղիով», 1990, No 7, էջ 54-62:
66. Պանթյուրքիզմը գործողության մեջ: «Գարուն» ամսագիր, 1990 թ., No 11-12, էջ 58-62:

1995 թ.

67. Armenia Today, "Iran News", 1995, 11 April.

1996 թ.

68. Համաշխարհային առևտուրը և իրանահայությունը XVII դարում: Թեհրան, 1996 թ., 247 էջ:
69. Նաղչ-ե արամանե-ե Իրանի դար քեջարաթ-ե քեյնունեյաչի թա փայանե սաղե-ե XVII միլադի: (Պարսկերեն լեզվով), Թեհրան, 1996, 211 էջ: Իրանի հայերի խաղաղամտ դերը միջազգային առևտրում XVII դարում:

1997 թ.

70. Իրանշենասի դար մոնաթ-ն արմանի (Պարսկերեն լեզվով), «Փեյման», No 5-6, Թեհրան, 1376 թ. (1997 թ.) էջ 44-72: Հայ իրանագիտությունը:

1998 թ.

71. Հայ-իրանական հարաբերությունները Հայաստանի անկախության ձեռք բերումից հետո: ՀՀ ԳԱԱ «Մերձավոր ու Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ», հ. XVII, Երևան, 1998 թ., էջ 5-20:

1999 թ.

72. Իրանն այսօր (Տեղեկատու), Երևան, 1999 թ., 336 էջ:
 73. Հայ-իրանական հարաբերությունները 1991-1998 թթ. ՀՀ ԳԱԱ Իմամ Խոմեյնուն նվիրված գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Երևան, 1999 թ., էջ 55-56:
 74. Հայկազուն Գալստյանի «Հանրապետական Թուրքիայի կառավարության քաղաքականությունը Արևելյան վիլայեթներում (1920-1960-ական թվականներին)» գրքի (Երևան, 1999 թ., ՀՀ ԳԱԱ հրատարակչ.) առաջաբանը, էջ 9-21:

2001 թ.

75. Գրախոս. Հ. Ղ. Սիրզոյան, Հովհաննես Մրցուզ Ջուղայեցի, Երևանի համալսարանի հրատարակչություն, 2001 թ., 271 էջ, ԲԵՀ, 2001 թ., No 3 (105), էջ 193-197:
 76. Հայ-քրդական հարաբերությունները Հայաստանի առաջին հանրապետության գոյության տարիներին, ՀՀ ԳԱԱ «Մերձավոր ու Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ», հ. XX, ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտ, Երևան, 2001 թ., էջ 5-40:

2002 թ.

77. «Իսլամական գործունը» արդի միջազգային հարաբերություններում. ԲԵՀ, 1 (106), 2002 թ., էջ 14-24:
 78. Հայաստանի Հանրապետության տեղը և դերը Իրանի Իսլամական Հանրապետության տարածաշրջանային քաղաքականության ոլորտում, «Պատմություն», 2002 թ., No 1, էջ 34-44:
 79. XX դարի 20-30-ական թվականների քրդական ապստամբությունները և թուրք-իրանական հարաբերությունները, «Մերձավոր ու Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ», հ. XXI, ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտ, Երևան, 2002 թ., էջ 5-27:

Վ. Ա. ԲԱՅԲՈՒՂՅԱՆԻ ԽՍՐԱԳՐՈՒԹՅԱՍԲ ՀՐԱՏԱՐԱԿԿԱԾ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Հովհաննես Տեր-Ղալթյան Ձուղայեցու հաշվետոււմարը: Աշխատասիրությանը Լ. Ա. Խաչիկյանի և Դ. Դ. Փափազյանի, ՀԽՍՀ ԳԱ հրատարակչ., Երևան, 1984:
2. Է. Ձոհրաբյան, Սովետական Ռուսաստանը և հայ-իրանական հարաբերությունները 20-ական թվականներին, Երևանի Պետ. համալսարանի հրատարակչ., Երևան, 1985:
3. Լ. Գ. Դանեղյան, Առաքել Դավրիժեցցու «Պատմությունը» որպես աղբյուր XVII դարի Իրանի պատմության, ՀԽՍՀ ԳԱ հրատարակչ., Երևան, 1978:
4. Դ. Մ. Եգանյան, Իրանական պատմագրությունը եվրոպական պետությունների գաղութային քաղաքականության մասին Իրանում XIX դարում և XX դարի սկզբին, ՀԽՍՀ ԳԱ հրատարակչ., Երևան, 1978:
5. Հայաստանի պատմական կապերը հարևան երկրների և ժողովուրդների հետ (գիտական աշխատությունների ժողովածու), ՀԽՍՀ բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության մինիստրություն, Խ. Արովյանի անվան Հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտ, Երևան, 1986, 120 էջ:
6. Հայաստանի պատմական կապերը հարևան երկրների և ժողովուրդների հետ (գիտական աշխատությունների թեմատիկ ժողովածու), ՀԽՍՀ ժողովրդական կրթության մինիստրություն, Խ. Արովյանի անվան Հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտ, Երևան, 1989, 91 էջ:
7. Նորագույն պատմության հարցեր (գիտական աշխատությունների թեմատիկ ժողովածու), ՀԽՍՀ բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության մինիստրություն, Խ. Արովյանի անվան Հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտ, Երևան, 1988, 130 էջ:
8. А. Д. Киракосян, Великобритания и Армянский вопрос (90-ые годы XIX в.), Ереван, изд. „Айастан“, 1990, 239 стр.
9. Վ. Դ. Փափազյան, Հայաստանի առևտրական ուղիները միջազգային առևտրի ոլորտում XVI-XVII դարերում, ՀԽՍՀ ԳԱ հրատարակչ., Երևան, 1990:

10. Մ. Կ. Չուլալյան, Հայ ժողովրդի XIII-XVIII դարերի պատմության հարցերը ըստ եվրոպացի հեղինակների, զիջոց Ա. Քաղաքական պատմություն, Հայաստանի ԳԱ հրատարակչություն, Երևան, 1990:
11. Հ. Վ. Հակոբյան, Տարագիր հայության հայրենից վերադասնալու պահանջի պատմական ու իրավական հիմքերը, Աստղիկ հրատարակչություն, Երևան, 2002, 413 էջ:

ԲԱՏԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի Հանրապետության	100%
Երևանի մարզի	100%
Սյունիքի մարզի	100%
Վրաստանի Հանրապետության	100%
Գեորգի Գրիգորյանի հիմնադրամ	100%

Վ. Ա. ԲԱՅՐՈՒՂՅԱՆԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Ж. А. Ананян, В. А. Байбуртян, Исследование об армянской колонии Новой Джульфы. ԲՀԱ, 1971, 3(30), էջ 185-189:
2. Վ. Ա. Դիլոյան, Վ. Ա. Բայրուրդյան, Թուրք-իրանական հարաբերությունները 1900-1914 թթ., ԼՀԳ, 1975, No 6, էջ 91-93:
3. Գ. Ասատրյան, Ա. Փոլադյան, Վ. Բայրուրդյան, Հայ-քրդական հարաբերությունները Օսմանյան կայսրությունում, ԼՀԳ, 1990, No 6(570), էջ 89-92:
4. Անլիտա Դոլուխանյան, XVII դարը որպես իրանահայության կյանքի ուշագրավ հատված: (Գրախոսություն «Համաշխարհային առևտուրը և իրանահայությունը XVII դարում» գրքի մասին), «Հայաստան» օրաթերթ, 22 դեկտեմբերի 1999 թ.):

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ

ԲԵՀ	Բանքեր երևանի համալսարանի
ԼՀԳ	Լրաբեր հասարակական գիտությունների
ՀՍՀ	Հայկական սովետական հանրագիտարան
ՊԲՀ	Պատմա-քանասիրական հանդես
ԲՀԱ	Բանքեր Հայաստանի արխիվների

ՎԱՐԱՆ ԲԱՅՐՈՒՂՅԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՍՍԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

БИБЛИОГРАФИЯ ПЕЧАТНЫХ ТРУДОВ ВААНА БАЙБУРՅԻՆԱ
Издательство «Հանգ»-97», Ереван, 2003 г.

Իրատպանք. տնօրեն՝
Քել խնրաշի՝
Դանկարդ, մափքումբ՝

Ս.Վ. Սնազակսնյան
Ա.Ա. Բաղդասարյան
Վ.Ա. Գարուբյունյան

Տպարարան՝ սփան: Զախո՝ ՅնՅ4 1/16 Յուրդ՝ սփան:
Յարդ՝ 1.5 տա. ժանդ, 0.7 կրատ. ժանդ, 1.4 արդ. ժանդ:
Տպարանդ՝ 200 ողնակ ԳՐ՝ արժանարարին:

«ՅՆ/ՅԶ-97» ԳՐԱՏՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ
275015, Երևան, Վարդանանց Ճակարդ 8, ԿՈՎ.՝ (+3741) 54-89-32, 54-05-17,
Ֆաքս՝ (+3741) 54-06-07, Էլ. փոստ՝ zaryak@arminfo.com, URL: www.zaryak.am
Տպարանդ | «Յանդան-97» Իրատպանքայան տպարանում